+بەناوی خودای بەخشندەو میهرەبان

بەناوی گەلەوە

پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق

پشت بە حوکمی برگەی (١) لە ماددەی (٥٦)ی یاسای ژمارە (١)ی ساڵی ١٩٩٢ی هەموارکراو و، لەسەر پێشنیاری ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان، پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (١٣)ی رۆژی ٢٦/١١/٢٠١٤ بڕیاری دەرچوواندنی ئەم یاسایەی دا:

یاسای ژمارە (٧)ی ساڵی ٢٠١٤

یاسای هەمواری یەکەمی یاسای دەستەی گشتیی دەسپاکیی

لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠١١

ماددەی (١):

ناونیشانی یاساکە هەمواردەکرێت و بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

(یاسای دەستەی دەسپاکیی هەرێمی کوردستان ـ عێراق).

ماددەی (٢):

دوو برگە بە ریزبەندی (حەوتەم و هەشتەم) بۆ ماددەی (یەکەم)ی یاساکە زێدە دەکرێن و، بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێنەوە:

حەوتەم: تاوانی گەندەڵی: مەبەست لێی بریتییە لە هەر تاوانێك لەو تاوانانەی کە لە ماددەکانی (٢٣٣، ٢٣٤، ٢٧١، ٢٧٢، ٢٧٥، ٢٧٦، ٢٩٠، ٢٩٣ و ٢٩٦)ی یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ دەقیان لەسەر کراوە و، تاوانەکانی پێشێلکار بۆ ئەرکەکانی وەزیفەی گشتی، کە بریتین لە بەرتیل، ئیختیلاس و زیدەڕۆیی فەرمانبەران لە سنووری وەزیفەکانیان و، تاوانەکانی شووشتنەوەی مایە و داڵدەدان (بەردەستکردنی ئەو سامانانەی دەرەئەنجامی تاوان یان کەتنی گەندەڵی) و، هەر تاوانێك یەکێك بێت لە بارودۆخە توندکراوەکانی دەقکراو لە بڕگەکانی (پێنجەم، شەشەم و حەوتەم)ی ماددەی (١٣٥) لە یاسای سزادانی عێراقی هەموارکراو بە یاسایەکی رێکخراوی دەرچوو لە ئەنجومەنی حوکمی هەڵوەشاوەی پاشکۆ بە فەرمانی دەسەڵاتی ئیئتیلافی کاتی هەڵوەشاوە ژمارە (٥٥)ی ساڵی ٢٠٠٤.

هەشتەم: منداڵە دواكەوتەكان: بریتین لەو منداڵانەی ناكامن و هاوسەرگیرییان نەبەستووە و ئەو منداڵانەی هاوسەرگیرییان بەستووە كە لە ڕووی داراییەوە سەربەخۆ نین.

ماددەی (٣):

ماددەی (دووەم)ی یاساكە هەمواردەكرێت و، بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

بەپێی ئەم یاسایە دەستەیەك بەناوی (دەستەی دەسپاكیی هەرێمی كوردستان ـ عێراق) دادەمەزرێ خاوەن كەسایەتیی مەعنەوی و سەربەخۆیی دارایی و كارگێڕییە و، بودجەیەكی سەربەخۆی هەیە و لە ژێر چاودێریی پەرلەمان دایە.

ماددەی (٤):

ماددەی (سێیەم)ی یاساكە هەمواردەكرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

ئامانجی ئەم یاسایە بریتییە لە:

یەكەم: بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی و خۆپاراستن لێی.

دووەم: پاڵپشتكردنی پرەنسیپەكانی دەستپاكی، شەفافیەت، لێپرسینەوە و بەرجەستەكردنی پرەنسیپی سەروەریی یاسا.

سێیەم: هەڵسەنگاندن، ڕاست كردنەوە، پەرەپێدانی كارو ڕەفتاری وەزیفی، ستاندەرەكانی ڕاژەی گشتی، لە ئەستۆگرتنی بەرپرسیارێتی و ئاسانكاریی رێكارەكان.

ماددەی (٥):

ماددەی (چوارەم)ی یاساكە هەمواردەكرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

حوكمەكانی ئەم یاسایە پیادە دەكرێ بەسەر هەموو كەسێكی ناو هەرێم لە ناویاندا ئەو لایەنانەی خوارەوە:

یەكەم: سەرۆكەكانی دەسەڵاتی یاسادانان و جێبەجێكردن و دادگەری و ئەندامەكانیان و ئەوانەی تیایاندا كارمەندن.

دووەم: كەرتی تایبەت بە تایبەتی ئەو كەس و كۆمپانیایانەی لەگەڵ قەوارەكانی كەرتی گشتیدا گرێبەستیان ئەنجامداوە.

سێیەم: رێكخستنە سیاسیەكان، رێكخراوەكانی كۆمەڵگای مەدەنی، رێكخراوە حكومیە نیشتمانیەكان، یەكێتیەكان، سەندیكا، ناوەندە ئایینیەكان، كۆمەڵەكان و یانەكان لەو

بابەتانەی پەیوەستن بە ڕەوایی سەرچاوەکانی مایە پێدان و جۆری خەرج کردن و بە دواکەوتنی شوشتنەوەی مایە.

ماددەی (٦):

ماددەی (پێنجەم)ی یاساکە هەمواردەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

دەستە کار دەکات لەسەر:

یەکەم: جێبەجێکردن و سەپاندنی یاساکانی بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی و ستاندەرەکانی ڕاژەی گشتی بەپێی دەستوور و یاسا بەرکارەکان.

دووەم: وەرگرتنی هەواڵدان و زانیاری و سکاڵا لەسەر گەندەڵی بەسەرجەم ڕێگە و ئامرازەکان و لەسەرجەم سەرچاوەکان و مامەڵەکردن لەگەڵ سەرجەم ئەو شتانەی ڕەدی دەکەنەوە لە نێوانیشیاندا هەواڵدانی بە درۆ (الاخبارات الكاذبة).

سێیەم: لێکۆڵینەوە لە تاوانەکانی گەندەڵی لەڕێگەی لێکۆڵەری سەر بە دەستە، لەژێر سەرپەرشتی دادوەرانی لێکۆڵینەوە بەپێی یاسای بنەماکانی دادگاییە سزاکارییەکان و، بەدواداچونیان و پاراستنی نهێنی ناسنامەی ئەوانەی هاوکارن بەپێی یاسا.

چوارەم: گەڕاندنەوەی ئەوانەی تۆمەتبارن بە تاوانی گەندەڵی کە بۆ دەرەوە ڕایان کردووە و، گەڕاندنەوەی مایە و سامان و داهاتەکانی گەندەڵی کە بە قاچاغ براونەتە دەرەوە بە هەماهەنگی و هاوکاریی لایەنە تایبەتمەندەکان.

پێنجەم: هاوکاریی نێودەوڵەتی لەبواری ڕێگەگرتن لە گەندەڵی و بەرەنگاربوونەوەی و ئاڵوگۆڕکردنی زانیاری لەسەر گەندەڵی و لێکۆڵینەوەی هاوبەش بەتایبەتی لە تاوانەکانی گەندەڵیی سنووربڕ بە هاوکاری و هەماهەنگیی لایەنە پەیوەندیدارەکان.

شەشەم: بڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیری نیشتمانی بۆ گەشەپێدانی چەمکەکانی دەسپاکی و شەفافیەت و لێپرسینەوە و، پابەند بوون بە ستاندەرەکانی ڕاژەی گشتی و کارکردن لەگەڵ بەرپرسانی تایبەتمەند لە پێناوی دانانی پرۆگرامی خوێندنی نیشتمانی، بۆ پتەوکردنی چەمکی دەسپاکی گشتی.

حەوتەم: دەرکردنی ڕێنمایی ڕێساکانی ڕەفتاری ئەرێنی وەزیفی بۆ روونکردنەوەی ستاندەرەکانی ڕاژەی گشتی و رەوشتەکانی کار کە پێویستە فەرمانبەرانی هەرێم پێیەوە پابەند بن وەك

مەرجێکی دامەزراندن و بەردەوام بوون لە ڕاژە و چاودێری کردنی مەودای پابەندبوون پێیەوە و، بە گوێرەی پێویست لە ماوەیەك بۆ ماوەیەکی تر هەموار دەکرێت.

هەشتەم:

١- دەرکردنی ڕێنمایی دەرخستنی ئەستۆی دارایی بەپابەندکردنی ڕاسپێردراوان بە خزمەتی گشتی کە لەم یاسایەدا دەقیان لەسەر کراوە، کەوا بەرژەوەندییە داراییەکانی خۆیان و بەرژەوەندیەکانی هاوسەر و منداڵە دواکەوتەکانیان ئاشکرا بکەن و، لەماوەیەك بۆ ماوەیەکی تر هەمواردەکرێت بە گوێرەی ئەوەی دەستە بە گونجاوی دەیبینێت، بۆ دەستەبەرکردنی ئەو مەبەستانەی لێی چاوەڕێ دەکرێت.

٢- دەرخستنی بەرژەوەندییە داراییەکان زانیاری ورد لە خۆ دەگرێت دەربارەی ئەو شتانەی کەسی داوالێکراو خاوەنیانە لە نێوانیشیاندا ئەو خانووبەرە و گوازراوە و داهاتە دارایی و ڕەسیدی لە بانکی و پشك و سەنەد و مافە مەعنەوییانەی لە ناوەوە و دەرەوەی هەرێم خاوەنیانە.

٣- دەرخستنی بەرژەوەندییە داراییەکان هەر یەك لە مانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

أ- سەرۆکی هەرێم و جێگرەکەی.

ب - سەرۆکی پەرلەمان و جێگر و سکرتێر و ئەندامەکان.

ج - سەرۆك وەزیران و جێگرەکەی.

د - وەزیرەکان و ئەوانەی بە پلەی وەزیرن و بریکاری وەزیرەکان.

هـ - سەرۆکی دەستەی دەسپاکی و جێگرەکەی و سەرجەم بەڕێوەبەرە گشتیەکانی دەستە و لێکۆڵەرەوەکانی.

و- خاوەن پلە تایبەتەکان و بریکار و یاریدەدەرەکانیان.

ز- بەڕێوەبەری گشتی و یاریدەدەرکانیان.

ح - دادوەر و ئەندامانی داواکاری گشتی و سەرپەرشتیارە دادوەرییەکان و لێکۆڵەرەکان.

ت - ئەفسەرانی پاسەوانی هەرێم و ئاسایشی ناوخۆ لە پلەی موقەدەم بەرە و سەرەوە و، ئەو ئەفسەر و مفەوەزانەی کاری لێکۆڵینەوە دەکەن.

ی - پارێزگار و سەرۆکی یەکە کارگێڕییەکان و سەرۆك و ئەندامانی ئەنجومەنەکانی پارێزگا و قەزا و ناحیە و سەرۆکی شارەوانیەکان و ئەندامانی ئەنجومەنەکانی شارەوانی.

ك ـ هەر کەسێك پۆستێکی مەدەنی یان سەربازی هەبێت لەسەرەوە ناوی نەهاتبێ و دەستە بە پێویستی بزانێ کەوا راپۆرتی دەرخستنی دارایی بیگرێتەوە، بە پێی رێنماییەك کە بۆ ئەم مەبەستە دەردەچێت.

٤ـ دەستە بۆی هەیە راپۆرتی دەرخستنی ئەستۆی دارایی ئەوانەی حوکم دەدرێن بە یەکێك لەو تاوانانەی کە لە برگەی (حەوتەم)ی ماددەی یەکەمی ئەم یاسایەدا هاتووە بلاوبکاتەوە و رێگە بدات بەوەی جەماوەر و راگەیاندن سەیریان بکەن یان کۆپیان بکەن.

نۆیەم:

١ـ دەستە بۆی هەیە فەرمانگەی پەیوەندیدار راسپێرێت بە دەستکێشانەوەی ئەو فەرمانبەرەی ملکەچی لێکۆڵینەوەیە بە پێی یاسای بەرزەفتەکردنی فەرمانبەرانی دەوڵەتی ژمارە (١٤)ی ساڵی ١٩٩١ی بەرکار لە هەرێمدا.

٢ـ دەستە بۆی هەیە ئەو سەرپێچیانەی پەیوەستن بە ستاندەرەکانی راژەی گشتی رەوانەی لایەنی پەیوەندیدار بکات و، بۆی هەیە راسپاردەی لەگەڵ هاوپێچ بکات بە گرتنەبەری رێکاریی بەرزەفتەکاری.

دەیەم:

١ـ دەستە هاوکاری دیوانی چاودێری دارایی هەرێم دەکات و، هەڵدەستێت بە چاودێری وەرگرتن و خەرجکردنی مایەکانی (أموال) هەرێم و رەفتارکردن پێیانەوە و رێگەی بەرێوەبردن و دەرکردنی راپۆرتی ناوبەناو دەربارەیانەوە.

٢ـ دەستە هەڵدەستێت بە چاودێریکردنی ئاستی دەسپاکی بریار و کارە بەرێکراوەکان یان ئەو کارانەی گیراونەتەبەر لە کەرتی گشتی و دەرکردنی راپۆرتی ناوبەناو دەربارەیان.

٣ـ پێویستە لەسەر ئەو لایەنەی ملکەچی چاودێرییە لەسەر داوای دەستە و بەبێ دواکەوتن زانیاری و روونکردنەوە و نووسراو و بەڵگەنامە بەوانەی کە نهێنیشن پلەی نەدرکاندنیان هەر چیەك بێت پێشکەشی دەستە بکات و لەگەڵ هەر شتێکی تر کە دەستە بۆ مەبەستەکانی چاودێری بە پێویستی بزانێت لێی بروانێت، بە پێی یاسا کارپێکراوەکان.

٤ـ ئەوەی سەرپێچی حوکمەکانی بەندی (٣)ی برگەی (دەیەم)ی ئەم ماددەیە بکات ئەوا سزا دەدرێت بە بەند کردن بۆ ماوەیەك کە لە (٦) مانگ زیاتر نەبێت و، بە غەرامەیەك کە لە (١٠) دە ملیۆن دینار زیاتر نەبێت، یان بە یەکێك لەم دوو سزایە.

٥- دەستە دەسەڵاتی جوڵاندنی سکاڵای سزاکاری و بە دواداچوونی هەیە بە پێی بەندی (٤)ی برگەی (دەیەم)ی ئەم ماددەیە.

یازدەم: پێشنیارکردنی ئەو پرۆژە یاسایانەی دەکەونە بواری خۆپاراستن لە گەندەڵی یان بەرەنگاربوونەوەی.

دوازدەم: دەستە بۆی هەیە فەرمانگە و دامەزراوەکانی کەرتی گشتی پابەند بکات بە بڵاوکردنەوەی داتا یان زانیاری یان بەڵگەنامەی دیاریکراو لەسەر هەر کاروبارێك کەوا سەپاندنی شەفافیەتی تێدا بە پێویست بزانێ بە پێی چەند میکانیزم و رێسایەك کە دەستە دیارییان دەکات.

سێزدەم: جێبەجێکردنی رێوشوێن بۆ رێگەگرتن لە تێوەگلانی کەرتی تایبەت لە گەندەڵیدا و پتەوکردنی شەفافیەت لە قەوارەکانی کەرتی تایبەت و رێگری کردن لە ناکۆکی بەرژەوەندییەکان تیایاندا.

چواردەم: دەرکردنی رێنمایی رێگەگرتن لە ناکۆکی بەرژەوەندیەکان لە هەرێمدا و چاودێریی پابەند بوون پێیەوە و دەست نیشان کردنی سەرپێچی کردنی حوکمەکانی و، دەرکردنی راپۆرتی ناوبەناو دەربارەیانەوە.

پازدەم: دەستە بۆی هەیە کارێك بکات کە زەروری بێت لە بواری بەرەنگاربوونەوە و خۆپاراستن لە گەندەڵی.

ماددەی (٧):

برگەی (یەکەم)ی ماددەی (شەشەم)ی یاساکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: هەڵبژاردنی سەرۆکی دەستە لەلایەن پەرلەمانەوە دەبێت بە دەنگدانی نهێنی بە زۆرینەی (٣/٢) دوو لەسەر سێی ژمارەی ئەندامەکان لە نێو (٣) سێ کاندیدا کە لیژنەیەکی پەرلەمانی کاندیدیان دەکات و، لە حاڵەتی سەرنەکەوتنی هیچ کام لەم کاندیدانە بە (٣/٢) دوو لەسەر سێی دەنگەکانی ئەندامانی پەرلەمان ئەوە هەڵبژاردن لە نێوان ئەو دوو کاندیدە دووبارە دەکرێتەوە، کە زۆرینەی دەنگەکانیان بە دەست هێناوە، ئەوەی کە زۆرینە بە دەست دەهێنێت ئەوە بە سەرکەوتوو دادەنرێت و، ئەو کەسەی هەڵدەبژێردرێت بە مەرسومێکی هەرێمی بە پلەی وەزیر دادەمەزرێت.

ماددەی (٨):

برگەی (پێنجەم و شەشەم)ی ماددەی (حەوتەم) لە یاساکە هەمواردەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

پێنجەم: پەرلەمان بۆی هەیە پرساندنی سەرۆکی دەستە بکات، بە پێی ڕێکارەکانی پرساندنی وەزیرەکان، سەرۆك بە بڕیاری پەرلەمان بە زۆرینەی (٣/٢) دوو لەسەر سێی ئەندامەکانی لە یەکێك لەو حاڵەتانەی خوارەوە لە پۆستەکەی لادەبرێت:

١- ئەگەر بڕیارێکی دادگەریی بنبڕ دەربچێت بە تاوانبارکردنی بە ئەنجامدانی تاوانێکی بە ئەنقەست یان کەتنێکی ئابڕووبەر.

٢- ئەگەر درێغی یان کەمتەرخەمی گەورە لە ئەنجامدانی کارو ئەرکەکانی بسەلمێنرێت.

٣- خراپ بەکارهێنانی دەسەڵاتەکانی.

شەشەم: بڕیاری لابردنی سەرۆك لە پۆستەکەی لە هەردوو حاڵەتی (٢، ٣) لە برگەی پێنجەمی ئەم ماددەیە، لەسەر ڕاسپاردەی لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە دەردەکرێت، کە بە بڕیاری پەرلەمان بە زۆرینەی (٣/٢) دوو لەسەر سێی ئەندامەکانی، بە سەرۆکایەتی سەرۆکی دادگای تەمییزی هەرێم و ئەندامێتی (٢) دوو لە پێشکەوتووترین ئەندامانی دادگا پێك دەهێنرێت.

ماددەی (٩):

(٤) بەند ڕیزبەندی (٦، ٧، ٨ و ٩) بۆ برگەی (دووەمی) ماددەی (نۆیەم)ی یاساکە زێدە دەکرێن و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێنەوە:

٦- کردنەوەی لقی دەستە لە پارێزگا و ئیدارەکانی هەرێم بەو مەرجەی هەر لقێك لەلایەن بەڕێوەبەرێکی گشتی بەڕێوە ببرێت کەوا بەلای کەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت.

٧- دامەزراندنی ئەکادیمیایەك بۆ بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی لە ئاستی بەڕێوەبەرایەتیدا و، ئەرکی بونیاتنانی تواناکان، ڕاهێنان، بڵاوکردنەوەی چەمکەکانی دەسپاکی و لێپرسینەوە و شەفافیەت و بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی لە ئەستۆ بگرێت.

٨- پێشنیارکردنی بودجەی دەستە و ڕەزامەندی دەربڕین لەسەر خەرجیەکانی.

٩ـ ئەنجومەنی دەستە بۆی هەیە بەڕێوەبەرایەتی و بەش و هۆبە بەگوێرەی پێداویستییەکانی کار بهێنێتە کایەوە، یان لێکیان بدات، یان هەڵیان بوەشێنێتەوە.

ماددەی (١٠):

ماددەی (دەیەم)ی یاساکە هەموار دەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

سەرۆك ئەم دەسەڵاتانەی خوارەوە پیادە دەکات:

یەکەم: بەڕێوەبردن و راگیرکردنی کارەکانی دەستە و مسۆگەرکردنی بە ئەنجام گەیاندنی ئەرکەکانی لە سنووری یاسادا بەو جۆرەی بەدیهێنانی ئامانجەکانی مسۆگەر دەکات.

دووەم: دامەزراندن و بەرزکردنەوە و بەرزەفتەکردنی فەرمانبەرانی دەستە بەپێی یاسا کارپێکراوەکان.

سێیەم: داواکردنی دابینکردنی لێکۆڵەرەوەی دادی بۆ دەستە لە لایەنی پەیوەندیدار

چوارەم: پێشکەشکردنی راپۆرتی ناوبەناو بۆ پەرلەمان هەر شەش مانگ جارێك یان هەر کاتێك پێویست بکات کە چالاکیەکانی دەستە و پوختەیەك لەسەر ئەو کێشانەی لێکۆڵینەوەیان لێکراوە و ئەوانەی پارێزراون یان داخراون و، ئەوانەی رەوانەی دادگا تایبەتمەندەکان کراون لە خۆ بگرێت و دەستە لە پێگەی ئەلیکترۆنی خۆی بلاویان دەکاتەوە و دەیخاتە بەردەستی ئامرازە جۆراوجۆرەکانی راگەیاندن.

پێنجەم: دەرکردنی ئەو رێنماییانەی لەم یاسایەدا دەقیان لەسەر کراوە.

شەشەم: هەڵسان بە کارو ئەرکەکان و پیادەکردنی ئەو دەسەلاتانەی ئەم یاسایە یان هەر یاسایەکی بەرکاری تر دەقیان لەسەر دەکات.

ماددەی (١١):

ماددەی (یازدەم)ی یاساکە هەمواردەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: سەرۆکی دەستە جێگرێکی دەبێت بە پلەی بریکاری وەزارەت بە هەمان مەرجەکانی سەرۆك و، بە مەرسومی هەرێمی دادەمەزرێت پاش کاندیدکردنی لەلایەن ئەنجومەنی دەستەوە و، لە کاتی ئامادەنەبوونی سەرۆك بە هەر هۆیەك بێت جێگای دەگرێتەوە و گشت دەسەلاتەکانیشی پیادە دەکات.

دووەم: سەرۆکی دەستە بۆی هەیە هەندێك دەسەلاتەکانی تەخویل بکات بۆ جێگرەکەی یان بەڕێوەبەرە گشتییەکان.

سێیەم: جێگری سەرۆکی دەستە یان هەر یەکێك لە بەڕێوەبەرە گشتیەکانی دەستە لە پۆستەکانیان بە مەرسومێکی هەرێمی لادەبرێت لەسەر راسپاردەی سەرۆکی دەستە کە پاڵپشت بێت بە کاری لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە کەوا سەرۆکی دەستە بۆ ئەم مەبەستە پێکی دەهێنێت.

ماددەی (١٢):

ماددەی (دوازدەم)ی یاساکە هەمواردەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

دەستە پێکدێت لە:

یەکەم: فەرمانگەی لێکۆڵینەوەکان: بەڕێوەبەرێکی گشتی سەرۆکایەتی دەکات کەوا بەلای کەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت لە یاسا و خاوەنی شارەزایی بێت لە بواری پسپۆڕی خۆی کە (١٠) دە ساڵ کەمتر نەبێت و، چەند بەڕێوەبەرایەتیەکی لێکۆڵینەوە پێیەوە دەبەسترێتەوە کەوا بە فەرمانی سەرۆکی دەستە دەکرێنەوە لە هەر پارێزگایەك لە پارێزگایەکانی هەرێم و، ئەم ئەرکانە لە ئەستۆ دەگرێت:

١- ئاشکراکردنی حاڵەتەکانی گەندەڵی و، کۆکردنەوەی زانیاری دەربارەیان بە پشت بەستن بە دەزگا هونەرییەکان.

٢- وەرگرتنی هەواڵدان و زانیاری و سکالاکانی گەندەڵی و لێکۆڵینەوە لە تاوانەکانی گەندەڵی.

٣- هاوکاری کردن لە بواری چاودێری خەرجکردن و وەرگرتن و رەفتارکردن بە مایەکانی هەرێم و رێگەکانی بەڕێوەبردنی

٤- هێنانەوەی ئەو تۆمەتبارانەی بۆ دەرەوە رایان کردووە و، گەڕاندنەوەی ئەو مایە و سامانانەی بۆ دەرەوە رفێندراون.

٥- ئاڵوگۆڕکردنی زانیاری و لێکۆڵینەوەی هاوبەشی نێودەوڵەتی.

دووەم: فەرمانگەی یاسایی: بەڕێوەبەرێکی گشتی سەرۆکایەتی دەکات کەوا بەلای کەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت لە یاسا و خاوەنی شارەزایی بێت لە بواری پسپۆڕی خۆی کە لە (١٠) ساڵ کەمتر نەبێت و بەم ئەرکانەی خوارەوە هەڵدەستێت:

١- پێشکەشکردنی بیرورا و راوێژ لە پرسە یاساییەکان کەوا دەخرێنە بەردەم دەستە و، نوێنەرایەتی کردنی دەستە لەو دەعوایانەی لەسەری بەرز دەکرێتەوە بە بریکاریی فەرمی کە لە سەرۆکی دەستەوە دەرکرابێت.

٢- مورافەعەکردن لەبەردەم دادگا تایبەتمەندەکان لەوەی پەیوەستە بە تاوانەکانی گەندەڵی یان پێداچوونەوەی ڕێگەکانی تانەلێدان دەربارەیانەوە.

٣- نوێنەرایەتی کردنی دەستە لەو لیژنەی لێکۆڵینەوانەی لەسەر داواکاریی دەستە پێکهێنراون.

٤- ئامادەکردنی لێکۆڵینەوە و توێژینەوەی یاسایی تایبەت بە یاساکانی بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی و ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتیەکانی ئەم بوارە.

٥- پێشکەشکردن و داواکردنی یارمەتی یاسایی نێودەوڵەتیی ئاڵوگۆڕکراو.

٦- چاودێری لەسەر دەسپاکیی بڕیار و کارەکانی کەرتی گشتی.

٧- دانانی ڕێنمایی ڕێگەگرتن لە ناکۆکی بەرژەوندییەکان لە هەرێمدا.

٨- گرتنەبەری ڕێکار بۆ چاودێریی ئاستی دەسپاکی بڕیار و کارەکانی کەرتی گشتی و دەرکردنی ڕاپۆرتی ناوبەناو لەم بارەیەوە.

٩- ئامادەکردنی پێشنیار و پرۆژە یاسا لە بواری نەهێشتنی گەندەڵی و بەرەنگاربوونەوەی.

سێیەم: فەرمانگەی خۆپاراستن و شەفافیەت: بەڕێوەبەرێکی گشتی سەرۆکایەتی دەکات کەوا بەلای کەم هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیی بەرایی بێت و خاوەن شارەزایی بێت لە بواری پسپۆڕی خۆی کە لە (١٠) دە ساڵ کەمتر نەبێت و، ئەم ئەرکانەی خوارەوە لە ئەستۆ دەگرێت.

١- وەرگرتنی دەرخستەکانی بەرژەوەندییە داراییەکان و مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو زانیارییانەی تیایاندا هاتوون و، گەڕان بەدوای ڕاستیەکانی و، بەدواداچوونی ئەوانەی دواکەوتوون لە پێشکەشکردنی، چاودێریکردنی زیادەبوونی مایەی ئەوانەی داواکراون دەرخستەی بەرژەوەندییە داراییەکان پێشکەش بکەن و گرتنەبەری ڕێکاری یاسایی دەرهەق بەوەی دەسەلمێنرێت کەوا زیادەبوونێکی گەورە لە سامانی یان سامانی هاوسەری یان یەکێك لە منداڵە دواکەوتەکانی بوونی هەیە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە.

٢- هاوکاری کردن لەگەڵ ڕێکخراوە ناحکومیەکان و کۆمەڵگەی مەدەنی و ڕاگەیاندن لە جێبەجێکردنی ڕێوشوێنی هاوبەش بۆ ڕێگەگرتن لە گەندەڵی و بەرەنگاربوونەوەی.

٣- گەشەپێدان و پێشخستنی پەیوەندییەکان لەگەڵ ئەو لایەنانەی هاوشێوەن.

٤- بەڕێوەبردنی پرۆگرامەکانی ڕاهێنان و ئەنجامدانی کۆنگرە بە هاوکاری وەزارەت و لایەنە تایبەتمەندەکان و دامەزراوەکانی کەرتی تایبەت.

٥- بلاوكردنەوەی رۆشنبیری دەسپاكی و شەفافیەت و لێپرسینەوە و پابەند بوون بە ستاندەرەكانی راژەی گشتی.

٦- هاوكاری كردن لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەكان بۆ دانانی پرۆگرامی خوێندنی نیشتمانی بۆ پتەوكردنی دەسپاكی و بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی.

٧- دانانی رێنمایی رێساكانی رەفتاری پیشەیی و چاودێریكرنی پابەند بوون پێیەوە و، جەخت كردنەوەی لەسەری.

٨- دانانی رێنمایی دەرخستنی ئەستۆی دارایی.

٩- دانانی پێڕەو و میكانیزم و رێسای بلاوكردنەوەی زۆرەملێی داتا و زانیاری و بەڵگەنامەكان.

١٠- دانان و جێبەجێكردنی رێوشوێنی رێگەگرتن لە گەندەڵی و بەرەنگاربوونەوەی و پتەوكردنی شەفافیەت و رێگەگرتن لە ناكۆكی بەرژەوەندییەكان لە كەرتی تایبەتدا.

١١- بەدواداچوون و گەڕان بە دوای راستیەكاندا دەربارەی ناكۆكی بەرژەوەندییەكان لە كەرتی گشتیدا و دەركردنی راپۆرتی ناوبەناو دەربارەیانەوە.

چوارەم: فەرمانگەی كاروباری كارگێری و دارایی: بەرێوەبەرێكی گشتی سەرۆكایەتی دەكات كەوا بەلای كەم هەڵگری بڕوانامەی زانكۆیی بەرایی بێت و خاوەن شارەزایی بێت لە بواری پسپۆڕی خۆی كە لە (١٠) دە ساڵ كەمتر نەبێت و هەڵدەستێت بە ئەركەكانی بەرێوەبردنی سەرچاوە مرۆییەكان و دابینكردنی راهێنانی پێویست و بونیاتنانی تواناكان.

پێنجەم: بەرێوەبەرە گشتیەكان بە مەرسومێكی هەرێمی پاش كاندیدكردنیان لەلایەن سەرۆكی دەستەوە دادەمەزرێن.

شەشەم: نووسینگەی سەرۆكی دەستە: فەرمانبەرێك بە پلەی بەرێوەبەر سەرۆكایەتی دەكات كە بەلای كەم هەڵگری بڕوانامەی زانكۆیی بەرایی بێت.

ماددەی (١٣):

بڕگەی (یەكەم) لە ماددەی (سێزدەم)ی یاساكە هەمواردەكرێت و (٣) بڕگەش بە ریزبەندی (سێیەم، چوارەم و پێنجەم) بۆ ماددەكە زێدە دەكرێن و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

یەكەم: لێكۆڵەرەكانی دەستە دەسەلاتی لێكۆڵەریان هەیە بەو پێیەی لە یاسای بنەماكانی دادگاییە سزاكارییەكانی بەركار لە هەرێمدا دەقیان لەسەر كراوە و دەسەلاتیان هەیە بڕوانامە نووسراو و بەڵگەنامە فەرمییەكان بەوانەی نهێنیشن و پلەی پەنهانیان هەر چیەك بێت و،

پێویستە کاری چونە ژوورەوەیان بۆ فەرمانگەی پەیوەندار لەگەڵ ئەو ئامێرانەی سروشتی کارەکانیان پێویستی دەکات ئاسان بکرێت و پاراستنیان دابین بکرێت و نابێت ئەو ئامێرانەی پەیوەستن بە کارەکانیانەوە لێیان بسەندرێت.

سێیەم: لێکۆڵەرەوەکانی دەستە هەمان دەسەڵات و ماف و ئیمتیازاتی لێکۆڵەرییان دەبێت، بەپێی یاسای بنەماکانی دادگاییە سزاکارییەکان، سەرباری دەرماڵەی تایبەت و ئیمتیازاتی بەخشراو وەك فەرمانبەرانی دەستە.

چوارەم:

١ـ دەستە بە بڕیاری سەرۆکەکەی بۆی هەیە هەواڵدان یان زانیاری یان سکاڵا بەبێ ئەوەی بیانخاتە بەردەم دادوەری لێکۆڵینەوە بپارێزێت ئەگەر هێماکردن بەبوونی تاوان لەخۆ نەگرێت یان ئەگەر لای دەستە بە گەڕان و لێکۆڵینەوەی بەرایی سەلێندرا کەوا هەواڵدانەکە دروست نیە یان درۆیە.

٢ـ دادوەری لێکۆڵینەوە یان ئەندامی داواکاری گشتی تایبەتمەند بۆی هەیە داوای هەر دۆسیەیەکی پارێزراو بکات بەپێی بەندی (١)ی ئەم بڕگەیە بۆ گرتنەبەری ئەوەی بە گونجاوی دەزانێت دەربارەیەوە بەپێی حوکمەکانی یاسا.

پێنجەم:

١ـ ئەوەی حوکم بدرێت لەسەر تاوانێکی گەندەڵی بە ئەنقەست ئەوا لێهاتوویی وەرگرتنی وەزیفەی گشتی لە دەست دەدات و کەرتی گشتی بۆی نیە وەك بەڵێندەر یان هێنەری خزمەتگوزاری یان کەلوپەل گرێبەستی لەگەڵدا بکات.

٢ـ ئەو فەرمانبەرەی حوکمی تاوانبارکردنی بە تاوانێکی گەندەڵی بە ئەنقەست دەدرێت ئەوا بە گەیشتنی حوکمەکە بە پلەی بنبڕ دەستبەجێ بە دەرکراو (عزل) لە وەزیفەکەی دادەنرێت.

ماددەی (١٤):

بڕگەی (دووەم) لە ماددەی (چواردەم)ی یاساکە هەمواردەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

دووەم: بەپێی ئەوەی لەسەرەوەدا هاتووە هەر زیادەبوونێکی گەورە لە سامانیدا لە دوای وەرگرتنی وەزیفەی گشتی یان ڕاسپاردنی گشتی یان سیفەت، یان لە سامانی هاوسەری یان یەکێك

لەو منداڵە دواکەوتەکانی بێتە ئارا، کاتێك لەگەڵ داهاتە ڕەواکانیسان نەگونجێت و دەستەوەستان بێت لە هۆ دەرخستنی بە هۆکارێکی شیاو، ئەوا بە ئیستغلال دادەنرێت.

ماددەی (١٥):

ماددەی (پازدەم)ی یاساکە هەڵدەوەشێندرێتەوە و ئەمەی خوارەوە جێی دەگرێتەوە:

هەر کەسێك بۆ خۆی یان غەیری خۆی دەسکەوتێکی نارەوای دەست بکەوێت ئەوا سزا دەدرێت بە بەندکردن یان زیندانییکردن بۆ ماوەیەك لە (٧) حەوت ساڵ زیاتر نەبێت و، بە غەرامەیەك یەکسان بێت لەگەڵ دەسکەوتە نارەواکەی و، دەستبەسەرداگرتنی ئەم دەسکەوتەی.

ماددەی (١٦):

ماددەی (حەڤدەم)ی یاساکە هەمواردەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: نەمانی دەعوای سزاکاری بەهۆی مردن نابێتە ڕێگر لەبەردەم گەڕاندنەوەی دەسکەوتە نارەواکە بە حوکمی دادگای تایبەتمەند لەسەر داوای دەستە لە ماوەی (٣) سێ ساڵ لە رێکەوتی مردنەکە و، لە مایەی میراتگرەکانی بە گوێرەی سوود وەرگرتنی هەر یەکێکیان لەو دەستکەوتە نارەوایە وەردەگیرێتەوە.

دووەم: پێویستە لەسەر دادگای تایبەتمەند لە بەرامبەر میراتگرەکانی کە سوودیان لە دەستکەوتە نارەوایەکە بینیوە بڕیار بدات بە حوکمی گەڕاندنەوەکە لە مایەی هەر یەکێکیان بەو بڕەی سوودی لێ دیوە.

ماددەی (١٧):

ماددەی (هەژدەم)ی یاسای دەستە هەمواردەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

بەشداربوو لە تاوانی دەسکەوتی نارەوا لە سزادان دەبوردرێت ئەگەر هەڵسا بە ئاگادارکردنەوەی دەسەڵاتە تایبەتمەندەکان لە تاوانەکە بەر لە ئاشکرابوونی، یان هاوکار بوو لە گەڕان و لێکۆڵینەوە لە ئاشکراکردنی، یان ئەو مایانەی لێیەوە وەدەست هاتوون ئاشکرا بکات و بگەڕێندرێتەوە و، حوکمی ئەم ماددەیە پێویستبوونی حوکمدان لەسەر بە گەڕاندنەوە پێشێل ناکات.

ماددەی (١٨):

ماددەی (نۆزدەم)ی یاساکە هەمواردەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

هەر داوالێکراوێك بە پێشکەشکردنی ئاشکراکردنی بەرژەوەندییە داراییەکانی بە ئەنقەست یەکێك لەم کردەوانەی خوارەوە ئەنجام بدات ئەوا بە بەندکردن بۆ ماوەیەك لە (٣) سێ مانگ زیاتر نەبێت و بە غەرامەیەك لە (٣) سێ ملیۆن دینار کەمتر نەبێت و لە (١٠٠) سەد ملیۆن دینار زیاتر نەبێت یان بەیەکێك لەم دوو سزایە، سزا دەدرێت:

یەکەم: دواکەوتن لە پێشکەشکردنی راپۆرتی دەرخستنەی بەرژەوەندییە داراییەکانی بۆ ماوەیەکی زیاتر لە (٣) سێ مانگ لەو ماوانەی لەلایەن دەستەوە دیاری کراون.

دووەم: پێدانی داتای نادروستی کاریگەر لە راپۆرتی دەرخستەی بەرژەوەندییە داراییەکانی.

سێیەم: باس نەکردنی بەرژەوەندی یان ئەو مایەی خاوەنیانە یان هی هاوسەرەکەیەتی یان هی یەکێك لە منداڵە دواکەوتەکانیەتی لە دەرخستنی بەرژەوەندییە داراییەکانی.

ماددەی (١٩):

دەقی ماددەی (بیست و یەك)ی یاساکە دەبێتە بڕگەی (یەکەم) و بڕگەیەکیشی بە ڕیزبەندی (دووەم) بۆ زیاد دەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

دووەم: ئەنجومەنی دەستە بۆی هەیە پێشخستن (قدم) بۆ ماوەی (٦) شەش مانگ بداتە ئەو فەرمانبەرانەی هەوڵی بەرچاو دەبینن، یان ئەنجامی ئاست بەرز بەدەست دەهێنن.

ماددەی (٢٠):

ماددەی (بیست و چوار)ی یاساکە هەمواردەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: دەستە پێڕەوێکی تایبەت بە پاراستنی گەواهیدەر و هەواڵدەر و قوربانی و شارەزایان دادەنێت و، پێڕەوی هاندانی جەماوەر و ڕاگەیاندن و کۆمەڵگەی مەدەنی و تۆمەتباران لە هاوکاری کردن لەگەڵ دەستەدا دادەنێت و، تەخویل دەکرێت بە دەسەڵاتی جێبەجێکردن و خەرجکردن لەسەریدا.

دووەم: سەرۆکی دەستە بۆی هەیە ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربکات.

ماددەی (٢١):

ماددەی (بیست و پێنج)ی یاساکە هەڵدەوەشێتەوە.

ماددەی (٢٢):

کار بە دەقی هیچ یاسایەك یان بڕیارێك ناکرێت کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە ناکۆك بێت.

ماددەی (٢٣):

پێویستە لایەنی پەیوەندیدار حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکات.

ماددەی (٢٤):

ئەم یاسایە لە ڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) جێبەجێ دەکرێت.

هۆیەکانی دەرچواندن

بۆ مسۆگەرکردنی زیاتری سەربەخۆیی دەستەی دەسپاکی هەرێمی کوردستان ـ عێراق و، لە پێناوی پشتگیری کردنی دەسەڵاتەکانی و، بۆ چەسپاندن و بەهێزکردنی ڕێکارەکانی ڕێگەگرتن لە گەندەڵی و بەرەنگاربوونەوەی و، بڵاوکردنەوەی چەمکی دەسپاکی و شەفافیەت و لێپرسینەوە لە دەزگاکانی کەرتی گشتی و تایبەت، ئەم یاسایە دانرا.

یوسف محمد صادق

سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق